

Ο μεταφραστικός βαθμός δυσκολίας, τα δυναμικά κείμενα και η διδακτική της μετάφρασης

Άννα Κοκκινίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Abstract:

The present paper discusses the way that the teacher of translation extracts the “translational degree of difficulty” especially in the case of the so-called “dynamic” texts (that may to a certain degree overlap with the hybrid texts as they usually involve more than one subject fields). The translational degree of difficulty constitutes a most useful methodological tool for both teaching and professional purposes.

The latter involves the tracking process, the specification, the diagnosis and the calibration of the translational difficulties met in the SL text and more specifically it is categorized into three different types. Moreover, our whole attempt is realized at each linguistic level and is accordingly graded before the conclusive discussion of the overall difficulty degree of the SL text.

Therefore, we discuss the whole process of a translational and evaluative approach based on the use of the key-concept and tool of the translational difficulty degree and we actually and thoroughly present the process with reference to a specific example of a quite dynamic and demanding text.

Λέξεις-κλειδιά:

Βαθμός μεταφραστικής δυσκολίας, μεταφραστική ενότητα, κειμενογλωσσική ανάλυση, δυναμικά κείμενα, υπολογισμός μέσου βαθμού μεταφραστικής δυσκολίας, αξιολόγηση της μετάφρασης, βαθμός μεταφραστικής προσπάθειας.

Στην παρούσα εισήγηση πραγματευόμαστε την έννοια του Βαθμού Μεταφραστικής Δυσκολίας (ΒΜΔ) και συγκεκριμένα πως εξάγεται ο τελευταίος, πως αναλύεται και πως βοηθά ουσιαστικά στη διδακτική της μετάφρασης.

Προκειμένου δε να ασχοληθούμε με το ΒΜΔ οφείλουμε να διευκρινίσουμε πως για να είναι εφικτή η χρήση αυτού του μεθοδολογικού εργαλείου, χρησιμοποιούμε ένα επικοινωνιακό μοντέλο της μετάφρασης. Εν προκειμένω, η θεώρηση της μετάφρασης ως επικοινωνιακής πράξης κατέχει αξιωματική θέση στην παρούσα εισήγηση και βάσει αυτής θα αναλυθεί η μεταφραστική διαδικασία. Συνακόλουθα, αξιωματικά υιοθετούμε τους ακόλουθους ορισμούς:

-Συμβατικά ο μεταφραστής δρα πάνω στη λεκτική καταγραφή μιας επικοινωνιακής πράξης, ανάμεσα στον συγγραφέα / ομιλητή και τους αναγνώστες / ακροατές στη Γ.Π. και επιχειρεί να μεταφέρει, με μια ξεχωριστή επικοινωνιακή πράξη, τις αντιληπτές νοηματικές αξίες σε έναν ή περισσότερους αποδέκτες στη Γ.Σ.¹

-Η μετάφραση είναι μια διαδικασία που σκοπό έχει να κατασκευάσει βάσει του μοντέλου ενός κειμένου-πηγή, ένα κείμενο-στόχο του οποίου η πληροφόρηση θα είναι –σε καθεμιά από τις διαστάσεις της: αναφορική, πραγματολογική, γλωσσική και υφολογική- όσο το δυνατό πλησιέστερη σε αυτήν που περιέχεται στο κείμενο-πηγή.²

Στο διδακτικό, λοιπόν, συγκεκριμένο μελετάμε το πρωτότυπο και το μετάφρασμα ως δύο ξεχωριστές επικοινωνιακές πράξεις, των οποίων η συγκριτική ανάλυση και επεξεργασία οδηγεί στην αξιολόγηση του μεταφραστικού αποτελέσματος. Η εξαγωγή δε και επεξεργασία του ΒΜΔ δρα σε όλες τις φάσεις της μετάφρασης και της διδασκαλίας, καθώς μας επιτρέπει να διαγνώσουμε το βαθμό της δυσκολίας του Κ.Π., να ταξινομήσουμε το προς μετάφραση υλικό, να υιοθετήσουμε μια διδακτική μέθοδο κλιμακούμενης μεταφραστικής δυσκολίας, να συγκρίνουμε και να αναλύσουμε με αντικειμενικότητα (την περισσότερο δυνατή, βέβαια, γιατί πάντα μιλάμε για γλωσσικές

¹ Hatim and Mason, σ.1.

² Tatilon, σ.13 και βλ. Μπατσαλιά και Σελλά-Μάζη, σ.59-60.

πράξεις, όπου, ακόμα και σε αξιόπιστα μοντέλα, ο βαθμός μιας κάποιας αυθαιρεσίας είναι αναπόφευκτος) τα μεταφράσματα, να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα προς επανατροφοδότηση (feedback) της διδασκαλίας μας.

Επιπλέον, χρησιμοποιώντας το υπό συζήτηση μοντέλο εξοπλίζουμε το μελλοντικό επαγγελματία μεταφραστή με ένα χρήσιμο εργαλείο αξιολόγησης και σε δεύτερο χρόνο κοστολόγησης της δουλειάς του.

Μετά από την εισαγωγική αυτή παρουσίαση του ΒΜΔ, μπορούμε να περάσουμε στην πιο αναλυτική επεξεργασία του. Έχουμε, λοιπόν, το προς μετάφραση κείμενο, το Κ.Π. και το κατατέμνουμε σε μεταφραστικές ενότητες. Αξιοματικά, νοούμε ως μεταφραστική ενότητα τη νοηματική ενότητα, η οποία: « ...δεν περιλαμβάνει υποχρεωτικώς ένα μόνο γλωσσικό σημείο, αλλά όσα απαρτίζουν ελάχιστη νοηματική ενότητα»³.

Ακολουθώς, εξετάζουμε παραμέτρους του ΒΜΔ, ήτοι:

I. τον αριθμό των επιμέρους επιπέδων στα οποία εκφέρεται η μεταφραστική ενότητα, Β.Μ.Δ.:1-6.: σε πρώτο, δηλαδή, χρόνο εξάγουμε το ΒΜΔ1, που αφορά στον αριθμό των επιπέδων (λεξιλογικό, μορφολογικό, συντακτικό, σημασιολογικό, πραγματολογικό, υφολογικό) στα οποία εκφέρεται η κάθε ενότητα. Ούτως ειπείν, μια ενότητα που απαιτεί επεξεργασία σε 3 επίπεδα έχει ΒΜΔ1: 3.

II. το βαθμό ερμηνείας που απαιτεί το κάθε επίπεδο της μεταφραστικής ενότητας, Β.Μ.Δ.:1-3: αναλύεται συνακόλουθα ο παράγοντας που εδώ ονομάζουμε ΒΜΔ2, που άπτεται του βαθμού ερμηνείας του κάθε επιπέδου. Ακολουθώς, αθροίζονται οι βαθμοί δυσκολίας κάθε επιπέδου και διαιρούνται δια του αριθμού τους. Ο λόγος των δύο αυτών βαθμών μας δίνει το ΒΜΔ2. Για παράδειγμα: μια ενότητα του πρωτοτύπου κειμένου απαιτεί ανάλυση σε 5 επίπεδα και ο βαθμός ερμηνείας του καθενός από αυτά υπολογίζεται ως εξής: Λ2, Μ1, Σ2, Σημ2, Πρ2. Το άθροισμα του Β.Ε. (βαθμός ερμηνείας) επιπέδων διηρημένο δια του 5 μας δίνει ΒΜΔ2:1,8. Βεβαιότατα, αυτός ο βαθμός αφορά στο μέσο βαθμό ερμηνείας που απαιτούν όλα τα εκφερόμενα επίπεδα. Θα πρέπει να σημειώσουμε πως κάθε επίπεδο διαφοροποιείται, καθώς τα ανώτερα γλωσσικά επίπεδα σαφώς και απαιτούν μεγαλύτερη μεταφραστική προσπάθεια. Εδώ, όμως, επιχειρείται η εξαγωγή του μέσου ΒΜΔ, και για αυτό το λόγο συνυπολογίζουμε τα γλωσσικά επίπεδα.

III. η τρίτη παράμετρος του ΒΜΔ αφορά στο σύστημα της γλώσσας –στόχος, το οποίο είτε επιτρέπει τη διατήρηση, είτε επιβάλλει τη μετατόπιση του τρόπου εκφοράς της Μ.Ε., με Β.Μ.Δ.3: 1-2». Ο ΒΜΔ3 είναι και ο ευκολότερα εντοπίσιμος, παίρνει τιμές 1-2, όπου η μονάδα αφορά στη διατήρηση του τρόπου εκφοράς από τη γλώσσα-στόχος, ενώ η τιμή 2 αφορά στην επιβεβλημένη μετατόπιση του τελευταίου.

Συνολικά, εν τέλει, ο συνολικός, μέσος Βαθμός Μεταφραστικής Δυσκολίας μιας ενότητας εξήχθη από το λόγο του αθροίσματος των ΒΜΔ1, ΒΜΔ2 και ΒΜΔ3:

$$\mathbf{ΒΜΔ1+ΒΜΔ2+ΒΜΔ3 : 3 = ΒΜΔ.}$$

Η πολύπλοκη αυτή διαδικασία αξιολόγησης του ΒΜΔ του πρωτοτύπου απαιτεί την προσεκτική ανάλυση κάθε ενότητας του κειμένου. Παρόλα αυτά, στο βαθμό που το γλωσσικό σύστημα επιτρέπει την αντικειμενική αξιολόγηση των εκφράσεών του, η εν λόγω αξιολογική μέθοδος προσδίδει αντικειμενικότητα στον εντοπισμό των δυσκολιών και της επεξεργασίας που προαπαιτεί το κείμενο-πηγή.

Μετά από αυτήν την παρουσίαση, μπορούμε να περάσουμε στη κειμενική επεξεργασία ενός αποσπάσματος από Κ.Π. στα ελληνικά. Είναι γνωστό πως η

³ Μπατσαλιά και Σελλά-Μάζη, σ.163.

αντίστροφη μετάφραση, από τη μητρική γλώσσα προς την ξένη, ενέχει μεγαλύτερη δυσκολία. Εν προκειμένω, δε, θα ασχοληθούμε με ένα ιδιαίτερα δυναμικό κείμενο, που είναι ειδικό και χαρακτηρίζεται ως νομικό.

Σε πρώτο χρόνο μπορούμε να παρουσιάσουμε το Κ.Π. ως εξής:

Είδος κειμένου: νομικό/θεωρητικό-κλάδος συνταγματικού δικαίου.

Πηγή: ειδικό νομικό περιοδικό και ειδική ιστοσελίδα.

Λειτουργία: πληροφοριακό για εξειδικευμένο κοινό.

Γλώσσα-Πηγή: ελληνικά, μεταφράστηκε στα αγγλικά για να δημοσιευθεί στο ξενόγλωσσο περιοδικό.

Ειδικά δε για τη λειτουργία του εν λόγω κειμένου, και αν ακολουθήσουμε την κατηγοριοποίηση του Reiss⁴, που διακρίνει τα κείμενα σε πληροφοριακά, εκφραστικά και λειτουργικά/ κλητικά, το Κ.Π. επιτελεί και τις τρεις λειτουργίες, απλώς χαρακτηρίζεται εντονότερα από την πρώτη.

Μπορούμε τώρα να περάσουμε στην παρουσίαση ενός επιλεγμένου αποσπάσματος του εν λόγω κειμένου:

«Το δημόσιο εν γένει, άρα και το Συνταγματικό Δίκαιο ειδικότερα, έχει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του την άσκηση της δημόσιας εξουσίας, καθώς και τους μηχανισμούς ελέγχου της άσκησης αυτής. Το Σύνταγμα ως εργαλείο οργάνωσης της δημόσιας εξουσίας ταυτόχρονα οριοθετεί αλλά και οριοθετείται από το πεδίο εφαρμογής, την επικράτεια επί της οποίας η εξουσία αυτή ασκείται. Είναι συνεπώς σχεδόν αυταπόδεικτο ότι ο ρόλος και η φύση του κράτους, η κατανομή της εξουσίας μεταξύ των υπομονάδων του κράτους καθώς και μεταξύ του κράτους και υπερκρατικών οργανισμών, ο ρόλος και η διάκριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ νομοθετικών, εκτελεστικών και δικαστικών οργάνων, καθώς και η διατρέχουσα την άσκηση της εξουσίας θεωρία δημοκρατικής ή άλλης νομιμοποίησης αποτυπώνονται στο συνταγματικό κείμενο, το τυπικό Σύνταγμα (αν και όπου υπάρχει), ταυτόχρονα, όμως, επηρεάζουν το πραγματικό Σύνταγμα, τον τρόπο δηλαδή που το νομικό δέον μεταφράζεται σε πολιτικό είναι.»⁵

Προτού εξάγουμε το ΒΜΔ μπορούμε να προτείνουμε μια κειμενογλωσσολογική ανάλυση του πρωτοτύπου, βάσει της θεωρίας των Tatilon, Hatim και Mason. Θα αναλύσουμε, τοιουτοτρόπως, τόσο τη υφή, όσο και τη δομή του κειμένου (δηλαδή τη συνοχή και τη συνεκτικότητά του), αλλά επιπλέον την προθετικότητα, την καταστασιακότητα, τη διακειμενικότητα και την πληροφορικότητά του. Ακολουθώντας, προτείνεται να εξεταστούν οι ενδεχόμενες μεταφραστικές δυσκολίες, να εντοπιστεί η καθοριστική πληροφορία, καθώς και το γλωσσικό μητρώο του κειμένου σε σχέση με τις υφολογικές συμβάσεις και επινοήσεις.

Για τις ανάγκες, μάλιστα, της επεξεργασίας μας, θα παρουσιαστεί σε αυτό το σημείο το κείμενο με μορφή Θέμα και Ρήμα (η σημαντικότερη πληροφορία- το Θέμα- και ακολούθως τα συμπληρωματικά, διευκρινιστικά στοιχεία-το Ρήμα). Η προκείμενη, δε, παρουσίαση του κειμένου μας επιτρέπει να διακρίνουμε αυτό που η Baker καλεί “information flow”, τη ροή δηλαδή των πληροφοριών⁶. Υπό το πρίσμα αυτής της εξέτασης έχουμε το ακόλουθο σχήμα, από το οποίο προκύπτουν και οι μεταφραστικές ενότητες:

ME1 Το δημόσιο εν γένει, άρα και το Συνταγματικό Δίκαιο ειδικότερα,

ME2 έχει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του την άσκηση της δημόσιας

⁴ στο Munday, Jeremy, σελ.74.

⁵ Παπαδοπούλου, Λίνα, από το «Η Τυποποίηση της Πολυεπίπεδης Διακυβέρνησης στα Νέα Συντάγματα της ‘Παλαιάς’ Ευρώπης».

⁶ Baker, Mona, βλ.σ.119.

- εξουσίας,
- ME3 καθώς και τους μηχανισμούς ελέγχου της άσκησης αυτής.
- ME4 Το Σύνταγμα ως εργαλείο οργάνωσης της δημόσιας εξουσίας ταυτόχρονα οριοθετεί
- ME5 αλλά και οριοθετείται από το πεδίο εφαρμογής, την επικράτεια επί της οποίας η εξουσία αυτή ασκείται.
- ME6 Είναι συνεπώς σχεδόν αυταπόδεικτο
- ME7 ότι ο ρόλος και η φύση του κράτους, η κατανομή της εξουσίας μεταξύ των υπομονάδων του κράτους,
- ME8 καθώς και μεταξύ του κράτους και υπερκρατικών οργανισμών,
- ME9 ο ρόλος και η διάκριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ νομοθετικών, εκτελεστικών και δικαστικών οργάνων
- ME10 καθώς και η διατρέχουσα την άσκηση της εξουσίας θεωρία δημοκρατικής ή άλλης νομιμοποίησης
- ME11 αποτυπώνονται στο συνταγματικό κείμενο, το τυπικό Σύνταγμα (αν και όπου υπάρχει),
- ME11 (EMA (οι ME 11 και 12 αποτελούν το Θέμα/ την κύρια πληροφορία του αποσπάσματος)
- ME12 ταυτόχρονα, όμως, επηρεάζουν το πραγματικό Σύνταγμα,
- ME13 τον τρόπο δηλαδή που το νομικό δέον μεταφράζεται σε πολιτικό είναι.

Η ροή πληροφοριών στο εν λόγω απόσπασμα επιτυγχάνεται μέσω της συνοχής και της συνεκτικότητας, καθώς η συντάκτρια του κειμένου χρησιμοποιεί, όπως βλέπουμε με την υπογράμμιση, συνοχικούς και συνεκτικούς δεσμούς. Ο λόγος είναι σύνθετος και δυναμικός, καθώς και μακροσκελής. Μάλιστα η δυσκολία του συγκεκριμένου αποσπάσματος έγκειται τόσο στην ιδιαιτερότητα του νομικού λόγου, όσο και στο ιδιαίτερο γλωσσικό ύφος της συνταματολόγου που το συνέταξε. Επιπλέον, μπορούμε να παρατηρήσουμε για το γλωσσικό ύφος πως «όταν αναλύουμε ένα κείμενο, οφείλουμε να λαμβάνουμε υπόψη το ύφος και το γλωσσικό μητρώο του παραγωγού, καθώς και τους διάφορους πραγματολογικούς παράγοντες που διέπουν την παραγωγή του. Για παράδειγμα, προκύπτει το θέμα της κοινωνικής απόστασης, ως οι κοινωνικοί ρόλοι που υιοθετεί ο παραγωγός κειμένου, για να δημιουργήσει μια συγκεκριμένη σχέση ανάμεσα σε αυτόν και τον αποδέκτη»⁷.

Εν προκειμένω, το γλωσσικό μητρώο που χρησιμοποιείται είναι επιτυχημένο και κατάλληλο για την επικοινωνιακή περίσταση, ενώ παράλληλα προσδίδει δυναμισμό στο κείμενο. Η συντάκτρια απευθύνεται σε εξειδικευμένο κοινό, πληροφοριακά, η απόσταση πομπού-δέκτη δεν είναι μεγάλη, η μακροσκελής και ίσως φορτική για το μη-ειδικό αναγνώστη παράγραφος και οι όροι ενδείκνυται και επιβάλλονται τελικά από τον τύπο του κειμένου. Ας μην ξεχνάμε πως, όπως παρατήρησε και ο Newmark, «η νομική γλώσσα επιχειρεί να οριοθετήσει αυστηρά και συγκεκριμένα τις κοινές λέξεις»⁸. Οι λέξεις, δηλαδή, που σε πρώτο επίπεδο μας φαίνονται κοινές, στο αυστηρό νομικό συγκεκριμένο, προσλαμβάνουν ειδικό βάρος και ορολογική σημασία. Επιπλέον, το εν λόγω απόσπασμα το πήραμε από ένα κείμενο του κλάδου του συνταγματικού δικαίου, που τυπικά και ουσιαστικά, είναι από τους πλέον θεωρητικούς και αναλυτικούς νομικούς κλάδους και συνεπώς αποτελεί προνομιακό πεδίο για πιο «φιλολογικής υφής» κείμενα σε σχέση με πιο άκαμπτους δικαιοικούς κλάδους.

⁷ Hatim και Mason, σελ.22

⁸ στο Gémar, Jean-Claude, σελ.91.

Πιο συγκεκριμένα, δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε πως τέτοιου είδους και τύπου κείμενα συχνότατα αποτελούν υβρίδια, καθώς χαρακτηρίζονται από πολυεπίπεδο γλωσσικό μητρώο, εμπεριέχοντας γλωσσικά στοιχεία και από άλλους δικαιοκούς κλάδους, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δικού τους κλάδου και περίπλοκο λογοτεχνικό ύφος. Ο εξειδικευμένος αναγνώστης κειμένων περί συνταγματικού δικαίου, λοιπόν, το κοινό-στόχος δηλαδή του συγκεκριμένου κειμένου δύναται, έτσι όπως συνέχονται οι κειμενικοί παράγοντες, να αναγνωρίσει το ιδιαίτερο ύφος του συνταγματολογικού κειμένου. Πολλά εξαρτώνται από το δικαιοκώ περιεχόμενο του κειμένου, που εν προκειμένω είναι θεωρητικό νομικό κείμενο, «το οποίο είναι περισσότερο «λογοτεχνικό και λιγότερο πληροφοριακό-πραγματολογικό» και χαρακτηρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από τα άλλα νομικά κείμενα, από αυτό που ο Gémar όρισε ως «πολυφωνία». Τα συγκεκριμένα κείμενα, εν γένει, τα ακαδημαϊκά νομικά δηλαδή, χαρακτηρίζονται ως πολυφωνικά, καθώς «χαρακτηρίζονται από μια μεγάλη ποικιλία πηγών και μέσων έκφρασης του νομικού λόγου. Η μορφή τους μπορεί να διαφοροποιείται, όπως και το ύφος τους. Στα όρια του, ένα τέτοιο κείμενο είναι ένα λογοτεχνικό έργο που τείνει προς την τέχνη.»⁹

Η μεταφραστική μας, λοιπόν, προσέγγιση, δε μπορεί να στηρίζεται, απλά, στην επίτευξη μιας «λειτουργικής ισοδυναμίας». Το εν λόγω κείμενο απευθύνεται σε πρώτο χρόνο στην επιστημονική κοινότητα και θεωρείται ανωτέρου επιπέδου. Ο μεταφραστής οφείλει να λαμβάνει υπόψιν το ίδιο το κείμενο, το συγγραφέα, τη μορφή και τις υφολογικές επιλογές. Συνεπώς, η ευθύνη του είναι επιστημονική και αρκετά υψηλή. Επιπλέον, ο μεταφραστής σε αυτήν την περίπτωση δε μπορεί να αγνοεί την προσωπικότητα του συντάκτη. Πρωταρχικό του μέλημα είναι η μετάδοση του περιεχομένου με κάθε δυνατή προσπάθεια τήρησης των μεθόδων μετάδοσης του μηνύματος που χρησιμοποιεί ο συντάκτης. Έχει, εξάλλου, αποδειχθεί πως η δομή, η διάρθρωση ενός κειμένου, αντανακλούν τον προσωπικό τρόπο δόμησης της σκέψης του συντάκτη.

Μετά από όλες αυτές τις παρατηρήσεις μπορούμε να επιστρέψουμε στην εξέταση του ΒΜΔ. Ακολούθως παρατίθεται ο πίνακας όπου παρουσιάζεται ο μέσος ΒΜΔ κάθε Μ.Ε.:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΒΑΘΜΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ				
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΒΜΔ1	ΒΜΔ2	ΒΜΔ3	Β Μ Δ
1.Το δημόσιο εν γένει, άρα και το Συνταγματικό Δίκαιο ειδικότερα,	3	1	1	1.7
2.έχει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του την άσκηση της δημόσιας εξουσίας,	4	2	2	2.6
3.καθώς και τους μηχανισμούς ελέγχου της άσκησης αυτής.	3	1	1	1.7
4.Το Σύνταγμα ως εργαλείο οργάνωσης της δημόσιας εξουσίας ταυτόχρονα οριοθετεί	4	1	1	2

⁹ ό.π., σελ.121.

5. αλλά και οριοθετείται από το πεδίο εφαρμογής, την επικράτεια επί της οποίας η εξουσία αυτή ασκείται.	4	1	2	2.3
6. Είναι συνεπώς σχεδόν αυταπόδεικτο	3	1	1	1.7
7. ότι ο ρόλος και η φύση του κράτους, η κατανομή της εξουσίας μεταξύ των υπομονάδων του κράτους	4	2	1	2.3
8. καθώς και μεταξύ του κράτους και υπερκρατικών οργανισμών	3	1	1	1.7
9. ο ρόλος και η διάκριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ νομοθετικών, εκτελεστικών και δικαστικών οργάνων	5	2	1	2.7
10. καθώς και η διατρέχουσα την άσκηση της εξουσίας θεωρία δημοκρατικής ή άλλης νομιμοποίησης	5	2.2	2	3.1
11. αποτυπώνονται στο συνταγματικό κείμενο, το τυπικό Σύνταγμα (αν και όπου υπάρχει),	5	2	1	2.7
12. ταυτόχρονα, όμως, επηρεάζουν το πραγματικό Σύνταγμα	5	2	1	2.7
13. τον τρόπο δηλαδή που το νομικό δέον μεταφράζεται σε πολιτικό είναι	6	3	1	3.3
Συνολικός ΒΜΔ κειμένου:	2.3			

Είναι φανερό πως η πολύπλοκη αυτή διαδικασία αξιολόγησης του ΒΜΔ του πρωτοτύπου απαιτεί την προσεκτική ανάλυση κάθε ενότητας του κειμένου. Παρόλα αυτά, στο βαθμό που το γλωσσικό σύστημα επιτρέπει την αντικειμενική αξιολόγηση των εκφράσεών του, η εν λόγω αξιολογική μέθοδος προσδίδει αντικειμενικότητα στον εντοπισμό των δυσκολιών και της επεξεργασίας που προαπαιτεί το κείμενο-πηγή.

Βεβαιώνεται από την εξέταση αυτού του παραδείγματος πως ο μεταφραστής ενός τέτοιου κειμένου, καθίσταται εν δυνάμει ένας μαθητευόμενος νομογλωσσολόγος. Το υπό εξέταση κείμενο χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό μεταφραστικής δυσκολίας, καθώς η πρώτη κιόλας παράγραφος του χαρακτηρίζεται με τιμή πάνω από το 2 και θα μπορούσε να δοθεί σε φοιτητές τελευταίων ετών. Απαιτεί πολυεπίπεδη ερμηνεία και νομικές γνώσεις (για παράδειγμα το νομικό «δέον» και το πολιτικό «είναι» λόγω της διακειμενικής εδώ αναφοράς στην ορολογία του γερμανικού συνταγματισμού μεταφράζονται στην αγγλική με τους γερμανικούς όρους “Sein” και “Sollen” αντίστοιχα, γεγονός που θέτει μεγάλη δυσκολία και δη πραγματολογική, στον υποψήφιο μεταφραστή).

Διαδικαστικά, αφού περατωθεί ο υπολογισμός της μεταφραστικής δυσκολίας του Κ.Π. , και δοθεί αυτό προς μετάφραση, ακολουθεί ο υπολογισμός της μεταφραστικής προσπάθειας. αξιολόγηση της μεταφραστικής προσπάθειας. Συγκεκριμένα, η πρώτη

διαδικασία αφορά στο κείμενο-πηγή, ενώ η δεύτερη πραγματεύεται το κείμενο-στόχος: «Παρατηρούμε πως ο βαθμός μεταφραστικής δυσκολίας προσδιορίζεται στο πρωτότυπο κείμενο, συσχετίζεται, συνεπώς, με τη γλώσσα-πηγή. Αντίθετα, ο βαθμός μεταφραστικής προσπάθειας αφορά το μετάφρασμα, συσχετίζεται, συνεπώς, με τη γλώσσα-στόχος. Η δε μετάβαση από το βαθμό μεταφραστικής δυσκολίας στο βαθμό μεταφραστικής προσπάθειας συνιστά αυτή ταύτη τη μεταφραστική διαδικασία.»¹⁰. Συμπερασματικά, η όλη αξιολογική προσπάθεια σχετίζεται με ένα αδιάκοπο «πήγαινε-έλα» ανάμεσα σε πρωτότυπο και μεταφράσματα, που σκοπό έχει τόσο την αντικειμενική αξιολόγηση της μεταφραστικής πράξης, όσο και τον εντοπισμό των δυσκολιών, την προσεκτική επεξεργασία των λανθασμένων επιλογών και εν γένει τη βελτίωση της διδακτικής μεθοδολογίας.

Για παράδειγμα, εδώ μπορούμε να αξιολογήσουμε τη μεταφραστική προσπάθεια που καταβλήθηκε κατά τη μετάφραση κάποιων Μ.Ε., ως ακολούθως:

«...αποτυπώνονται στο συνταγματικό κείμενο, το τυπικό Σύνταγμα (αν και όπου υπάρχει), ταυτόχρονα, όμως, επηρεάζουν το πραγματικό Σύνταγμα, τον τρόπο δηλαδή που το νομικό δέον μεταφράζεται σε πολιτικό είναι.»

«...are all depicted on the typical Constitution (if there is one) and simultaneously affect the real Constitution, namely the way that the legal “Sollen” is translated into the political “Sein”.»

Με μια επιφανειακή αξιολόγηση του μικρού αυτού δείγματος, παρατηρούμε πως ο μεταφραστής του κειμένου αντιλήφθηκε, κυρίως, το πνεύμα του κειμένου, επεξεργάστηκε τους όρους και απέδωσε το ύφος του κειμένου κατά αποτελεσματικό τρόπο.

Στα πλαίσια, βέβαια, της παρούσας εισήγησης γίνεται απλά στοιχειώδης αναφορά στο δεύτερο αυτό στάδιο αξιολόγησης, καθώς κύριο μέλημα υπήρξε η συζήτηση του ΒΜΔ. Ο Βαθμός Μεταφραστικής Προσπάθειας αποτελεί, κατά κάποιο τρόπο, την ίδια διαδικασία (της κατάτμησης σε ΜΕ, υπολογισμού του Συντελεστή Μεταφραστικής Προσπάθειας σε σχέση με το πρωτότυπο¹¹, ανάλυσης και αξιολόγησης των μεταφρασμάτων) με ανάδρομη φορά, από το Κ.Σ. στο Κ.Π.. Εν ολίγοις, η μεταφραστική προσπάθεια υπολογίζεται σε κλίμακα τιμών 0-5 (όπου η μηδενική τιμή αφορά στην απουσία μετάφρασης ή στην ολοσχερώς ανεπιτυχή ερμηνεία και η μέγιστη τιμή αφορά στην περίπτωση επιτυχούς και προσαρμοσμένης στους κανόνες της Γ.Σ. και της τυπολογίας του κειμένου μετατόπισης). Η προκείμενη αξιολογική διαδικασία οδήγησε στον έλεγχο μεταφραστικής προσπάθειας ανά επίπεδο λόγου και συνολικά στη βαθμολόγηση του μεταφράσματος σε κλίμακα 0-10.

Σε μια τέτοια δε ανάλυση, αξίζει να επισημάνουμε αξίζει να επισημάνουμε τη σημασία του διπλού ελέγχου του κειμένου-στόχος όπως τον ορίζει ο Tatilon: α. αντιπαραβολή του κειμένου-πηγή σε σχέση με το κείμενο-στόχος (έλεγχος μεταφοράς της πληροφορίας) και β. εκ νέου ανάγνωση του κειμένου-στόχος (έλεγχος διατύπωσης)¹².

Γεγονός είναι ότι μια τέτοια προσέγγιση, όπως αυτή που επιχειρήθηκε εδώ, των προς διδασκαλία κειμένων και των κειμένων στη γλώσσα-στόχο είναι εξαιρετικά χρηστική, καθώς δύναται να εφαρμοσθεί σε όλους τους τύπους κειμένων. Επιπλέον, αφ' ης της εφαρμογής της για πρώτη φορά από το διδάσκοντα, η συγκεκριμένη μέθοδος είναι εφεξής εύκολα εφαρμόσιμη, ενώ η επιμελής ανάλυση όλων των γλωσσικών

¹⁰ Μπατσαλιά/ Σελλά-Μάζη, σελ.225

¹¹ ό.π., σ.226-227.

¹² Tatilon, σ.135.

επιπέδων προσδίδει αντικειμενικότητα, αξιοπιστία και ευελιξία στο διδακτικό έργο. Επιπλέον, εκ παραλλήλου «ο βαθμός μεταφραστικής δυσκολίας συνεισφέρει έτσι στην επιλογή κειμένων, αλλά και στη διαβάθμιση αυτών (progression) ως προς τις απαιτούμενες μεταφραστικές ικανότητες.»¹³

Συνεπώς, μια τέτοια μεθοδολογία, επικοινωνιακή, χρησιμεύει σε μεγάλο βαθμό στο σχεδιασμό διδακτικού υλικού, επειδή ουσιαστικά βασίζεται στη μεγάλη μεταφραστική αλήθεια ότι «τα διαφορετικά είδη κειμένων φαίνεται να θέτουν διαφορετικές απαιτήσεις στο μεταφραστή, με συγκεκριμένους δομές και τύπους να είναι σημαντικά απαιτητικότεροι από άλλους.»¹⁴

Στην προκείμενη περίπτωση το Κ.Π. ήταν ένα κείμενο υβρίδιο για τους λόγους που αναλύσαμε παραπάνω. Τέτοιου είδους κείμενα αποτελούν πρώτης τάξης υλικό για προχωρημένου επιπέδου φοιτητές της μετάφρασης, (σε δεύτερο χρόνο και της Νομικής, στο πλαίσιο της νομογλωσσολογίας) και δη σε ένα κλάδο που προσφέρεται για μετάφραση, καθώς συνδυάζουν α) την υβριδική φύση του γλωσσικού μητρώου, β) τις εναλλαγές των τύπων και λειτουργιών, γ) τα αντιπαρατιθέμενα είδη λόγου, δ) τις απροσδόκητες κειμενικές δομές που αποκλίνουν από τις συμβάσεις και ε) την υφολογικά χαρακτηρισμένη δομή.

Τελικά, όσο και αν φαίνεται χρονοβόρο και απαιτητικό, ένα τέτοιο μοντέλο είναι εξαιρετικά λειτουργικό για το μεταφρασεολόγο, τον επαγγελματία μεταφραστή, το διδάσκοντα και το διδασκόμενο. Καθώς δε ο κλάδος της Επιστήμης της Μετάφρασης συχνά βάλλεται από προσεγγίσεις τύπου «ένας ικανός χρήστης της γλώσσας και γνώστης του σχετικού γνωστικού αντικείμενου αντικαθιστά επάξια το μεταφραστή», οφείλουμε να εξοπλιστούμε ως δάσκαλοι και μαθητευόμενοι, γνωρίζοντας εκ βαθέων τη τεράστια σημασία της Μεταφρασεολογίας, με όλο το απαραίτητο γνωστικό και αξιολογικό υπόβαθρο, όχι για να «δικαιολογήσουμε» την επιστήμη μας, αλλά για να προετοιμάσουμε μεταφραστές ικανούς να αντεπεξέλθουν όχι μόνο στις κειμενικές απαιτήσεις, αλλά και σε ένα περιβάλλον ανταγωνιστικό και δύσκολο, όπου συχνά θα κληθούν να υπερασπισθούν το ρόλο τους και να αποδείξουν την ικανότητα και την απόδοσή τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Μπατσαλιά Φρειδερίκη και Σελλά Ελένη (1994), *Γλωσσολογική προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης*, Κέρκυρα Εκδόσεις Ιονίου Πανεπιστημίου,.

Baker Mona (1992), *In Other Words*, London, Routledge.

Gémar, Jean-Claude (1995), *TRADUIRE OU L'ART D'INTEPRÉTER, tome 2 :Application, Traduire le texte juridique*, Presses de l'Université du Québec.

Hatim Basil και Ian Mason (1997), *The Translator as Communicator*, Routledge London and New York,.

Munday Jeremy (2001) *Introducing Translation Studies*, Routledge London and New York.

Tatilon Claude (1986) *Traduire.Pour une pédagogie de la traduction*, G.R.E.F., Toronto.

Gémar Jean-Claude (1982) *Langage du droit et traduction : essais de jurilinguistique*, collectif réalisé sous la direction de Jean-Claude Gémar, Département de linguistique et philologie de l'Université de Montréal.

¹³ Μπατσαλιά / Σελλά-Μάτζη, σελ.228

¹⁴ Hatim και Mason, σ. 196.

